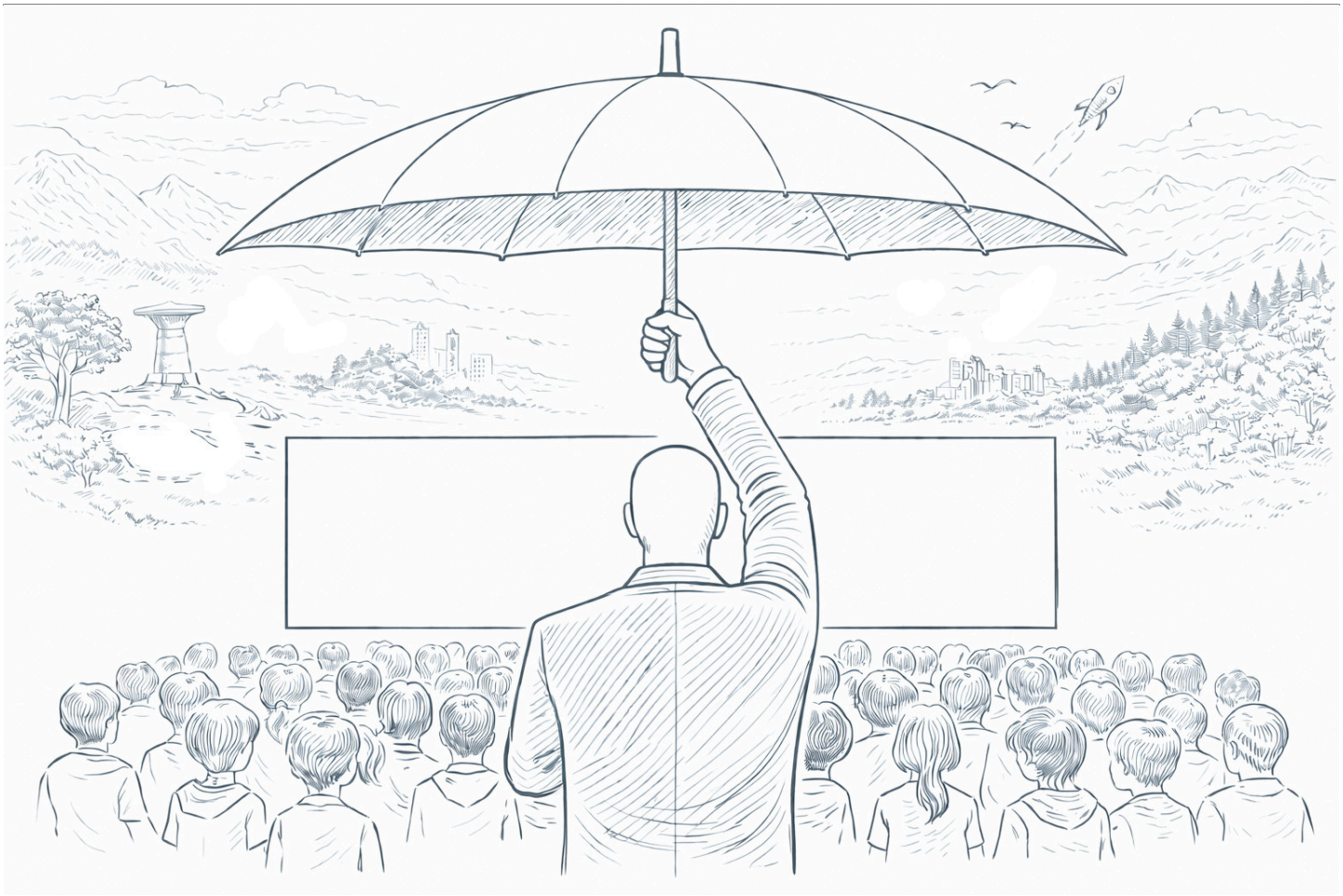

Els guardians de la informació

Autor: Jordi Berenguer
Data de publicació: 16-03-2026

En Jordi Berenguer ha escrit un article on reflexiona sobre el sentit social que el control de les narratives històriques té dins l'espècie humana, el qual ens podrà ajudar a entendre millor com és possible l'existència dels sistemes de censura i control de la informació pública.

Si prenem l'Homo sapiens com una espècie amb uns 300.000 anys d'antiguitat i la comparem amb una durada mitjana d'uns 2 milions d'anys per a una espècie de mamífer, el resultat és revelador: la nostra espècie només ha recorregut aproximadament un 15 % del seu cicle evolutiu típic. Traslladat a una escala humana, prenent una esperança de vida d'uns 80 anys, això equivaldria a una edat biològica d'uns 12 anys. Dit sense embuts, l'Homo sapiens és una espècie evolutivament molt jove, situada encara en una fase comparable a la pre-adolescència o primera adolescència, lluny d'una maduresa consolidada.

Les espècies joves són creatives i adaptables, però també impulsives, insegures i poc tolerants a la incertesa, especialment quan construeixen estructures socials complexes abans d'haver desenvolupat mecanismes col·lectius de responsabilitat. Encara necessiten un tutor: no tant per manca d'intel·ligència, sinó per incapacitat d'assumir conseqüències. El tutor ofereix seguretat a canvi d'obediència, relat a canvi de criteri i sentit a canvi de llibertat intel·lectual. Fins que una societat no accepta el dubte com a condició natural del coneixement, continua comportant-se com un menor d'edat que delega la veritat a qui li promet estabilitat.

Aquesta immaduresa estructural es reflecteix de manera inquietant en la nostra societat contemporània, materialista, orientada a la imatge, al consum i a la gratificació immediata. Com en l'adolescència humana, es prioritza l'aparença, el reconeixement extern i l'afirmació identitària; el consum substitueix el sentit i la novetat substitueix la profunditat. Però el tret més revelador no és aquest, sinó la baixa tolerància al qüestionament profund i la por a una realitat més àmplia. Madurar implica revisar relats, assumir errors i acceptar responsabilitats. Una societat pot produir individus madurs i crítics i, alhora, estructures profundament immadures que desincentiven el pensament autònom. I això no és

un accident: és el resultat d'un sistema que es sosté premiant la immaduresa i reprimint la dissidència intel·lectual.

Davant la por al buit i al "no saber", les societats adolescents construeixen paraigües de seguretat narrativa a costa de la seva llibertat: relats oficials que ofereixen identitat, ordre i sentit, encara que siguin parcials o falsos. Aquests relats no es defensen perquè siguin veritat, sinó perquè estabilitzen jerarquies i protegeixen estructures de poder. Quan el relat deixa de ser una eina explicativa i es converteix en veritat inquestionable, qüestionar-lo deixa de ser un exercici intel·lectual i passa a ser percebut com una amenaça.

La història n'és plena d'exemples. Galileu Galilei va ser perseguit perquè el model heliocèntric desmuntava l'ordre simbòlic del seu temps. Ignaz Semmelweis va ser ridiculitzat perquè acceptar la seva descoberta implicava reconèixer morts evitables causades pel sistema mèdic. Alfred Wegener va ser menyspreat durant dècades perquè la deriva continental feia saltar pels aires un marc conceptual còmode. En tots aquests casos, el problema no era la manca de proves, sinó la resistència visceral a perdre control i seguretat.

El patró és constant: com més profundament una idea amenaça un relat establert, més agressiva és la reacció contra ella. No perquè la idea sigui feble o absurda, sinó perquè obliga a assumir conseqüències que el sistema no vol afrontar. La burla, el descrèdit i l'atac personal no indiquen força argumental, sinó mecanismes defensius davant una dissonància que el sistema no suporta.

A nivell social, encara ens costa entendre que algunes construccions polítiques i històriques, com el mateix relat fundacional de l'Estat espanyol, són profundament artificials. Acceptar-ho requereix maduresa col·lectiva, perquè implica reconèixer errors, responsabilitats i conseqüències. I això és precisament el que defineix l'edat adulta: la capacitat d'assumir les conseqüències dels propis actes. En una societat amb estructures immadures, aquest pas resulta intolerable, i la reacció acostuma a ser tan virulenta com proporcional a la por que genera.

El paradigma "Clovis First" és un exemple especialment pedagògic de com un consens científic pot convertir-se en dogma institucional. Durant dècades, l'arqueologia nord-americana va assumir que els primers humans havien arribat a Amèrica fa uns 13.000 anys, associats a la cultura Clovis. Aquesta idea, inicialment raonable, es va transformar en una veritat intocable. Qualsevol resta o jaciment més antic no es considerava una oportunitat per aprendre, sinó un problema a eliminar: si no encaixava amb Clovis, s'havia d'haver datat malament, estar contaminat o ser fruit d'un error.

Els investigadors que insistien a estudiar i publicar aquests jaciments no eren rebuts amb debat, sinó amb desconfiança i penalització professional. Articles rebutjats, projectes sense finançament i carreres aturades van ser conseqüències habituals de qüestionar el relat dominant. Quan, amb els anys, les proves acumulades van demostrar clarament que hi havia presència humana anterior a Clovis, el paradigma va caure. Però no hi va haver cap reconeixement dels errors ni del cost humà i científic d'aquella resistència: el relat es va actualitzar silenciosament, com si el dogma anterior no hagués existit.

Aquest mateix mecanisme opera avui en l'àmbit de la història, sobretot quan la recerca afecta estructures polítiques vives. La recuperació de la història de Catalunya, impulsada per en Jordi Bilbeny i l'Institut Nova Història, no és percebuda com una simple revisió acadèmica, sinó com una amenaça sistèmica. Admetre que la història oficial està plena de manipulacions implica reconèixer que l'Estat espanyol s'ha construït sobre relats artificials i mentides d'Estat, una constatació que exigeix un grau de maduresa col·lectiva que la societat actual no té. Per això, en lloc de debat rigorós, apareixen la burla, l'insult i l'estigmatització: no es discuteixen les proves, es desacredita el missatger.

Cal dir, però, que els guardians de la informació no sempre actuen per mala fe. Sovint són el resultat d'un intent inicialment legítim d'ordenar el coneixement, de posar límits al soroll i d'establir criteris compartits. El problema apareix quan el custodi confon la funció de preservar amb el dret de decidir què pot existir. En aquest punt, el guardià deixa de servir la veritat i comença a servir-se'n, convertint el criteri en poder i la metodologia en dogma.

Avui, aquest control no s'exerceix principalment mitjançant la censura directa, sinó a través de la classificació i la jerarquització. No cal prohibir una idea si es pot convertir en marginal, ridícula o irrellevant. Decidir què és "seriós", què és "rigorós" i què "no mereix ser discutit" és una de les formes més eficaces de control del coneixement contemporani.

Aquest sistema només funciona mentre existeix una delegació voluntària del criteri. Els guardians de la informació no només protegeixen relats: necessiten una població disposada a renunciar a l'esforç de pensar per si mateixa. Sense aquesta delegació, el seu poder s'evapora. Quan els individus assumeixen la responsabilitat del seu propi criteri, la figura del tutor deixa de ser necessària.

Per això, el que realment desestabilitza els guardians no és una idea concreta, sinó la pèrdua del monopoli per validar-la. Allò que els amenaça no és el contingut, sinó que la validació deixi de dependre exclusivament d'institucions, jerarquies o autoritats reconegudes. Cap sistema de control del coneixement cau per excés de crítica, sinó per incapacitat de continuar sostenint una ficció quan la realitat ja és accessible per múltiples vies.

Aquest sistema, però, està entrant poc a poc en col·lapse. El desenvolupament de la intel·ligència artificial, l'accés massiu a arxius digitalitzats i les eines d'anàlisi transversal estan dissolent el monopoli dels guardians de la informació. Per primera vegada, el coneixement ja no depèn exclusivament de jerarquies acadèmiques o mediàtiques. La història ho ha demostrat repetidament: tots els guardians acaben caient. L'Església va perdre el control del cosmos, la medicina va haver d'acceptar els microbis, la geologia va assumir continents en moviment. Els guardians de la història també cauran.

Quan una societat madura, els guardians deixen de ser necessaris. No perquè desaparegui la necessitat d'ordre, sinó perquè l'ordre ja no es fonamenta en la tutela, sinó en la responsabilitat compartida. Les muralles poden aguantar segles, però no eternament. I quan cauen, no només cau un relat: comença una nova etapa de maduresa col·lectiva.

Jordi Berenguer